

MOLINS, Manuel: *Teatre complet 1*, introduccions de Francesc Foguet, Simona Škrabec i Manuel Molins, València: Institució Alfons el Magnànim, 2019.

LENKE KOVÁCS, OblOSB
 Universitat de les Illes Balears
lenke.kovacs@uib.cat

El primer volum del *Teatre complet* de Manuel Molins, publicat per la Institució Alfons el Magnànim i seguit per dos volums més, inclou sengles estudis introductoris de Francesc Foguet i de Simona Škrabec, com també una carta que el mateix Molins dedica a William Shakespeare.

Les obres recopilades s'agrupen en dos blocs temàtics: en el primer, s'editen sis peces pertanyents al cicle «L'altra memòria» i, en el segon, deu peces sota la rúbrica «Europa, Política i Art». El que crida l'atenció és que només en el primer cas s'inclou «Cicle de» davant dels títols d'aquests dos blocs. A més, si completem l'índex amb l'any de publicació i d'estrena de les obres editades, sorgeix la pregunta de quin criteri s'ha seguit a l'hora d'ordenar les peces que s'inclouen en cada bloc. El que observem és que l'ordre no és cronològic, com s'hauria esperat, ni tampoc alfabètic, que hauria estat sens dubte menys encertat.

A tall d'exemple esmentem «Crònica especial», l'obra que en l'edició tanca el cicle «L'altra memòria», però que, com llegim a la p. 17 és de l'any 1975. Per tant, el lloc que cronològicament li correspondria en l'edició seria el tercer del primer bloc. És a dir, que s'hauria d'haver inclòs entre «Dansa de vetlatori» i «Foc de vellut», escrita el 1974 i estrenada el 2017.

En relació a «Dansa de vetlatori», obra que segons el que llegim a la p. 31 porta el subtítol «País Valencià, 1693-1707», se citen quatre anys en l'estudi introductor (1971, p. 15; 1971/1975, p. 16; 1974, p. 20 i 1978, p. 22), sense que s'especifiqui a què fan referència aquestes dates.

Pel que fa al segon cicle, titulat «Europa, Política i Art», tampoc no s'acaba d'entendre quin ordre s'ha seguit a l'hora d'agrupar les peces que s'hi inclouen. Així, per exemple, «Combat (l'última cinta de Maria Callas)», escrita el 1989 i estrenada el 2006, hi apareix en tercer lloc, tot i ser cronològicament la primera, és a dir anterior a «Abú Magrib», escrita el 1992 i estrenada el 2002.

La incògnita sobre el criteri que s'ha aplicat per ordenar les peces incloses en el primer cicle es resol finalment quan llegim a la p. 31 de l'estudi introductor que l'ordre s'ha determinat «seguint la lògica històrica dels períodes de què tracten les obres». Roman, això sí, el dubte sobre l'ordre en què hi figuren les peces del segon cicle.

Abans d'entrar en el comentari del contingut del volum ressenyat, val a dir que, en general, l'edició és molt acurada. Només hi hem detectat algunes —poques— errates. En concret, caldria esmenar en l'estudi introductor de Francesc Foguet, «Theater Heute» (p. 18), «Brüchner» (p. 27), «al sacerdot Ramon Gascó» [en una enumeració en què cap dels altres elements porta preposició] (p. 28), «mutiplicitat»

(p. 30), «The American Way of Live» (p. 38), «Škravec» (p. 40), «al seus descendents» (p. 57) i «institiva» (p. 59); en el de Simona Škrabec, «Bismark» (p. 82), «fills dels seu temps» (p. 86), «Gotlieb Frege» (p. 90), «Bernard Russell» (p. 90), «Franziska Ohler» (p. 93), «Margerethe Stonborough Wittgenstein» (p. 93) i «Gustau Klimt» (p. 93), a més de la separació incorrecta de la paraula monosil·làbica «Reich» (p. 82) i del topònim «Ottenthal» (p. 88); i en la carta de Manuel Molins, «The Mangold Institut» (p. 104) i «Falstatt» (p. 127).

El primer dels dos estudis introductoris del volum, signat per Francesc Foguet, comença amb un apartat que, en unes poques ratlles, conté una valoració de Manuel Molins (Montcada, Horta Nord, 1946) com a autor d'una obra «polièdrica, complexa i transparent, inconformista i ex-cèntrica», que en el seu conjunt «configura l'excelsa vastitud temàtica i estilística d'un dels dramaturgs més sòlids i brillants de l'escena contemporània dels Països Catalans» (p. 11).

A continuació, en l'apartat titulat «Un *Homo theatralis*» (ps. 11-24), es resseguix —des dels inicis fins a l'actualitat— la trajectòria vital, formativa i creativa de Manuel Molins i la recepció de la seva obra, guardonada amb múltiples premis i traduïda a diferents idiomes. Format en el Seminari Metropolità de València, on estudià Humanitats i Teologia del 1959 al 1970, cursà la carrera de Filosofia i Lletres a la Universitat Pontifícia de Sant Tomàs d'Aquino a Roma, estudis que convalidà a la Universitat de València, on es llicencià el 1975. Durant la seva etapa de seminarista fundà el febrer del 1968 el Grup 49, que amb el temps esdevingué, en paraules de Francesc Foguet, «un dels col·lectius més fecunds i inquietos del teatre independent valencià, un moviment que significà un punt d'inflexió estètic i lingüístic en l'escena del país» (p. 15). Una iniciativa paral·lela a la consolidació del Grup 49 fou la seva gestió i programació de la Sala Studio S. A., impulsada per un grup de joves advocats dedicats a la dinamització cultural de la capital del Túria.

En el decurs d'aquest primer apartat es van desgranant les múltiples facetes de Molins que, a banda de la seva intensa i fructífera tasca com a autor i director d'obres teatrals, inclou, entre d'altres, l'any 1982 la cofundació de la revista *La Tramoia*, de la qual fou sotsdirector i membre del consell de redacció; la seva tasca docent com a professor de dramaturgia a l'Escola Superior d'Art Dramàtic de València del 1987 al 1990, i la seva participació en seminaris, jornades i activitats acadèmiques diverses, com també en nombrosos jurats de premis de teatre. L'apartat es clou amb una referència a la investigació sobre la dramaturgia moliniana duta a terme per membres dels grups de recerca en arts escèniques de la Universitat d'Alacant i la Universitat Autònoma de Barcelona, que culminà el 2006 amb la celebració del I Simposi de les Arts Escèniques, que es publicaren el 2008 amb el títol *Teatre passions i (altres) insolències. Lectures sobre la dramaturgia de Manuel Molins*.

En l'apartat que porta per títol «Una poètica oberta» (ps. 24-30), Francesc Foguet desglossa una sèrie d'assajos en què Molins, igual que en les seves obres teatrals, «s'esforça a il·luminar les zones d'ombra de la realitat contemporània en

una reflexió que avança obertament en espiral i que, sense apriorismes, anhela comprendre el present i entreveure el futur» (p. 26). Considerem que hauria estat convenient d'incloure les referències bibliogràfiques completes d'aquests assajos a la bibliografia d'aquest estudi introductor i per facilitar-ne la consulta.

L'apartat següent, titulat «Constants i reverberacions» (ps. 30-79), abraça deu subapartats corresponents als diferents cicles i camps de l'obra de Molins: «L'altra memòria» (ps. 31-40), «Trilogia d'exilis» (ps. 40-42), «Mirades sobre Shakespeare» (ps. 42-45), «Europa, política i art» (ps. 45-54), «Llums i ombres valencianes» (ps. 54-61), «Farses i metrofarses» (ps. 61-64), «Peces curtes» (ps. 64-70), «Teatre infantil» (ps. 70-71), «Encàrrecs i versions» (ps. 72-73) i «Obres en castellà» (ps. 74-78), a més d'un «Apunt final» (ps. 78-79). En cadascun d'aquests subapartats s'assenyalen els trets distintius, les constants —«la reflexió estètica, l'ètica política i el compromís ideològic» (p. 30)— i les fonts de les obres incloses en les respectives agrupacions temàtiques i operatives.

Comptat i debatut, aquest primer estudi introductor del volum ressenyat és de gran utilitat tant per al lector ja familiaritzat amb Manuel Molins i la seva obra, com per a aquell que l'està descobrint gràcies a aquesta edició que feliçment recull la seva obra teatral completa, tot contextualitzant-la d'una manera molt acurada.

El segon estudi que precedeix l'edició de les obres teatrals es titula «El paradís esgarriat (Trilogia d'exilis)» (ps. 81-99), i està signat per Simona Škrabec, estudiant de l'obra de Molins, a més de traductora a l'eslovè de la seva peça «Abú Magrib». Els tres drames que formen la trilogia objecte de l'estudi són «Diónysos» (1979), «Els viatgers de l'absenta» (1983-1987) i «La màquina del doctor Wittgenstein» (1987). Els protagonitzen personatges inspirats en el filòsof Friedrich Nietzsche, els poetes Artur Rimbaud i Paul Verlaine, i el pensador Ludwig Wittgenstein, les peripècies i circumstàncies vitals dels quals Škrabec es dedica a exposar «per poder apreciar la força dels caràcters ficticials construïts per Molins» (p. 88).

El que uneix els protagonistes de les tres obres és, en paraules de Škrabec, «un excés de control racional en unes personalitats que per la seva naturalesa indomable trenquen totes les convencions» (p. 89), a banda d'altres similituds com el desterrament, que dona nom a la trilogia, les seves «sospitades, o confirmades, inclinacions homoeròtiques» (p. 90), i unes mares que «sembla que hagin de carregar a les espatlles tot el pes de les frustracions dels seus fills genials, la seva falta de confiança, el seu ofec vital» (p. 93).

Els dos estudis preliminars van seguits d'un text de Manuel Molins titulat «Carta (deguda) a William Shakespeare» (ps. 101-131), en què l'autor s'adreça a aquell amb qui diu que acostuma a reunir-se «pràcticament cada dia en el temps de la memòria elegida que va molt més enllà que tota temporalitat cronològica» (p. 101). L'objectiu de la carta és comentar i discutir alguns aspectes de les obres i dels personatges de Shakespeare que més han cridat l'atenció de Molins des que als set anys va entrar per primera vegada en contacte amb l'obra shakespeariana mitjançant la versió cinematogràfica de *Hamlet* protagonitzada per Laurence Olivier.

Molins repassa les quatre obres que configuren el cicle «Mirades sobre Shakespeare» i que giren sobretot al voltant de *Hamlet*: «Shakespeare (la dona silenciada) (1996)», «Una altra Ofèlia» (2000-2001), «Hamlet Canalla» (2008) i «Herència Hamlet: Fortimbràs» (2009, work in progress), incloent-hi llargues cites textuals per il·lustrar la seva recepció i interpretació personal de l'obra de Shakespeare i per ressaltar-ne aquells aspectes que més l'han arribat a inquietar.

Pel que fa a l'edició pròpiament dita és d'agrair que les obres vagin acompanyades de material —com unes notes dramaturgiques, unes cronologies, unes notes prèvies, uns llistats bibliogràfics i un vocabulari— que en facilita la recepció. Tant per al públic lector general com per als estudiosos del teatre català contemporani, la publicació del *Teatre complet* de Manuel Molins és una molt bona notícia perquè permet llegir o rellegir les obres d'un autor que, com assenyalava Francesc Foguet en una conferència amb l'autor a l'Ateneu Barcelonès (17 de febrer de 2020), inexplicablement encara no s'ha programat ni al Teatre Nacional de Catalunya ni al Teatre Lliure.

MOLINS, Manuel: *Teatre Complet 3*, València: Institució d'Alfons el Magnànim, Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació, Diputació de València, 2021.

MARIA MORENO I DOMÈNECH

Universitat Autònoma de Barcelona

Maria.Moreno.Domenech@uab.cat

Manuel Molins és segurament el dramaturg més polèmic del País Valencià. I, sens dubte, un dels més prolífics. Segurament, l'enrenou provocat per l'estrena de *Poder i santedat*, instigat per sectors d'ultracatòlics d'extrema dreta, tenia més a veure amb el cartell promocional inspirat en fotografies de Benet XVI que en la lectura de l'obra (p. 106). Molins entén l'escena com un lloc d'exploració crítica de la realitat sociopolítica; en altres paraules: sempre subratlla de manera incisiva aquells elements més conflictius de la nostra estructura social. I aquest darrer volum de *Teatre Complet* no n'és una excepció.

Evidentment, qualsevol recull d'obres completes d'un escriptor —sigui o no dramaturg— presenta textos desiguals. Tanmateix, encara que en aquest tercer volum de teatre complet no trobem obres amb la puixança d'*Abú Magrib* o *Bagdad (dones al jardí)*, en aquest recull podem trobar tant algunes incursions en el gènere de la farsa com unes quantes peces de caire més experimental. El present volum aplega obres endreçades sota els epígrafs de «Farses i metrofarses», «Infants», «Encàrrecs i versions», «Obres en castellà» i «Partitures».

Malgrat que Molins afirma que potser el gènere o subgènere de la metrofarsa no tingui cap futur (p. 255), dedica un escrit a definir els seus trets principals: «La metrofarsa com un gènere dels nostres temps». En aquesta declaració d'intenci-